

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

Het Gheopent Christendom

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, M. DC. LXIV.

Het II. Capittel. Van het Vaghevyer.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71377](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71377)

140 Het gheopent Christendom
ghy blinden dat tot antwoorde dient.

Wat het Placcaet van den Magistraet van Brussel aen-
gaet/ daer van ghy spreeckt Pag. 200. leest hier van
mijn Tractaet van de Reliquien teghen D. Renesse, daer
ick in 't langh ende breebt bewijse onwaerachtigh te
zijn/ 't ghene ghy hier van seght.

Du dat onse heilighe eenen ghelapten mantel sou-
wese van verschepde ketterijen / soo ghy praet Pag.
269. dat is soo schrael dat het sijn selven schaemt:
Leest hier over mijne Aenmerckingen teghen D. Petrus
Cabeljan: Daer ghy oock sult blinden/ dat de h. Ma-
ghet by ons niet ghe-eert wordt als Godt. Ick
seynde u enckelijck tot dese schriften / op dat ghy
mooght sien / dat ghy nu' boeck met oude / hersle-
ten/ ende meermael wederlepde bodden gheboeyt/
ende op-ghebolt hebt.

HET II. CAPITTEL.

Van het Vaghevyer.

Predikant. Pag. 387. 389.

Dit moet oock van ons niet worden voorby-ghedaen, dat
de *Mahometanen* van een middel-plaetse droomen, tus-
schen het Paradijs, ende de helle.

Antwoorde.

It is bupten alle twijffel/ dat de Mahometanen ghe-
looben een derde plaetse naer dit leven/ ofte een Va-
ghevyer: want Nicolaus Christophorus Radzivilius, in sijn
Ierusalemse veyse Pag. 29. verhaelt/ dat hy in een hospi-
tael van Turckijen ghesien heeft eenen sekeren Turck/
die bys groene voghelkens d'een booz d'ander naer
het vliegghen / mommelende saemen set tusschen de
tanden/ ende soo hy hem de reden hier van hadde
doen vraghen / heeft hy gheantwoorde / dat hy dit
dede booz de zielen van sijne overledene bloedt-vrien-
den/

den / gheloobende dat sy hier dooz een wepniggh ber-
licht wterden.

Derhalven / soo segghen sy / volghens utw' eyghen
berhael / dat Seth de sone van Adam, samen met den
Enghel Gabriel, wel vijf-en-ueghentigh ghebeden
ghedaen heeft booz synen ghestorben Vader / daerse
anders / booz een ander / maer ghewoon sijn vijf ghe-
beden te doen.

Item: Sy gaen met hoopen naer de lichaement
der afghestorbenen op eenighe sekere daghen/en bid-
den om de salighepdt der selve / ende wanneer sy by
eenen dooden komen / sy segghen: De Heere ontferme
sich over hem.

Jaer sy verballen tot soodantighe superstitten / datse
de honden / doch insonderhepdt de katten / ghebz-
den / ende alderhande delstaet bleesch booz-wozpen/
meynende datse alsoo te hulpe komen de sielen der
afghestorbenen: hierom ist oock / dat sy soo wonder
bekommert sijn om alle haere schulden booz haere
doodt te betalen.

Dit altemael nime ick aen als waerachtigh / en
de bekennue dat de Mahometanen een Vaghevyer gheloo-
ben / ende bidden booz de sielen der ober-ledenen: wat
wilt ghy hier upt besluyten ?

Predikant:

Wat een grooten ghemeynschap de *Papisten* met de *Mahometanen* in desen hebben, blijkt oock onder andere hier byt; dat den Jesuit, ende Cardinael *Bellarminus*, willende sijn verdichte Vaghevyer, op't welck der Paus-ghesinden bidden voor de dooden steunt, verdedighen teghen ons, bybrenght het alghemeyn, ende gheduerigh ghevoelen, en over-een-stemminghe van alle Heydenen, ende onder die, der Turcken,

Antwoorde.

Niemandt en kan loochenen / of het is soo ghe-
lyck *Bellarminus* seydt / te weten / dat alle de Heydenen,
sae

jae alle Natien, soo van boozleden/ als teghentwooz-
dige tijden / gheloost hebben / ende nu noch ghe-
looben / datter eenighe sielen nae dit leven ghesup-
bert worden / eet sy volmaecktelijck saligh zyn /
verbolghens datmen booz haer mocht bidden / of
sacrificien offeren : Want

Ten eersten, dit is het ghevoelen gheweest van de
oude Griecken, soo als blijkt upt haere booznac-
sten Philosoph Plato. in *Phedo*, ghelijck seer wel aen-
ghemerckt is gheweest van Eusebius *lib. II. Prap. Euang.*
Cap. ultimo. Ende npt haeren treffelijcken Poët Home-
rus, Xenophon, *Apolog. pro Socrates* Pin. larus, Dictijs Creten-
sis *de bello Troiano*; Demosthenes *orat. ad Demachar.* Solon, en
de meer andere.

Ten tweeden, dat dit ghevoelen noch is onder de
Griecken, van onse tijden / bewijst tu't lanck / ende
breedt mer twee versheyden boecken / onlanck tu't
licht ghebracht / den gheleerden Leo Allarius, een
Greck van gheboorte : het eerste boeck wordt ghe-
noemt : *De utriusque Ecclesiae occidentalis, atque Orientalis*
perpetua, in dogmate de Purgatorio, consensio. Het tweede /
Joannes Henricus Ottingerus, *fraudis, & imposturae manifeste*
convictus : Onder andere heeft hy dese volghende
ghetuyghenissen van de heden-daeghsche Griexsche
Leermers.

Joannes Phurnes, *ad Gregor. Antigonitem?* Nae dat de da-
ghen van Pinxteren voor by sijn, terstont wordender van alle
de gheloovighen, ghedachtenissen ghehouden der overleden-
nen. Wederom seven daghen daer naer, wederom voor't be-
ghin der vasten-daghen, &c.

Eustratius Nicænus *lib. 2. de Azymis*: men moet offeren voor
de gheloovighen die ghestorven sijn.

Nicolaus Cabasila, *in expos. Missæ Cap 33.* Wy wenschen ruste
aen de sielen der overledene.

Simeon Thessalonicensis, *contra haereses* : Daer nae bidt men
voor de ruste van de siele, des overleden, op dat alle sijne son-
den vergeven werden, ende de Heere sijne siele stelle in de
ruste der rechtveerdighe, ende al het volck heft op, dit profij-
tigh ghebedt : Heere ontfermt u.

Hieremias Patriarcha *Responsio I. ad Wirtenbergen. ses* : Voor
die

die overledene alleen bidden sy allegaer, voor de welcke de ghebeden aenghenaem sijn, te weten, voor die, de welcke onder de boetveerdigheyt sijn ghestorven, ende niet en hebben kunnen uyt-wisschen de vleckte der sonden.

Dit boorzepde gheboelen blijkt mede soo claer als den dagh upt haere Ceremonie-boecken. In den dienst van het upt-baert staet dit ghebedt. De Heere stelle zijne siele, daer de rechtveerdighen ruste ghenieten, laet ons van onsen Godt bidden, ende van *Christo* het rijk der hemelen, ende verghiffenisse van de sonden der overledene.

Item: Heere gheeft ruste aen uwen overleden dienaer, ende en slaet gheen acht op sijne sonden.

In den dienst van de upt-baert der Munniken / staet: Moeder ende Maeghet, bidt uwen Sone *Christum*, dat hy aen sijnen dienaer gheve verghiffenisse der sonden.

Item: Heere vergheeft de sonden van den overleden gheloovighen, ende maect hem deelachtigh van uw rijk.

Dit heb ick wat breeder willen op-haelen / om dat ick wel wist dat Hottingerus seggt dat de Heden-daeghsche Griecten het Daghever niet en ghelooven; doch hy wordt van alle kanten over-tuyght / door den boorzepden Leo Allatius / die na noch in't leven / ende selve een Grieck is.

Ter derden, dat de oude Romeynen, soo verre hare Religie streckte / ghelooften datter een plaetse was / naer dit leven / daer sommighe sielen ghesupbert worden / blijkt upt *Virgilius Aeneid. 6.* De sonden van sommighe, seyd hy / worden uyt ghewasschen door water, die van andere, worden uyt-ghebrandt door het vyer. Dese selve woorden heeft oock in sijne schriften ghestelt den *H. Augustinus lib. 21. de Civit. Cap. 15.* Het ghemeen gheboelen hier van / blijkt upt de Sacrificien / die sy booz de dooden ghetwoon waeren te offeren / welcke sacrificien / sy *inferias* noemden: ende *Suetonius in vita Caligula*, ghetuyght / dat den keiser Caligula soodanighe offerhanden ghedaen heeft booz sijne af-ghestorvene Moeder / en Broeders. **Immers Tertullianus lib. de testimonio anime, ende lib. de resurrect.** **Alz oock Arnobius**

nobius lib. 2. § 4. *adversus gentes*, ende Claudianus *poemate de raptu Proserpina*, gheben dit upt / als een ghemeyn ghevoelen namelijck vande oude Romeynen, datter een plaetse is nae dit leven/daer sommighe sielen worden ghesuyvert.

Ten vierden, dat dit mede het ghevoelen is van de heden-daeghsche Romeynen, en heeft geene pzeude van doen. Ick kome tot de Joden.

Ten vijfden dan / den gheleerden Mercerus l. *Abbre-tion*. Doctoor ende Professor van Parijs, in de schriften der oude Joodsche Rabbijnen, hoben waten erbaeren / seght dat de maniere van hoor de dooden te bidden soo menighmael wordt herhaelt in de schriften der hoor-sepde oude Joodsche Leeraeren/dat het maer tijdt-verlies soude zijn het selve te willen bewijfen. Doch wat willen wy klaerder / dan het ghetuyghenisse vanden Nurheer vande Boecken der Machabéen (die ten minsten het gheloof-weerdigh is van eenen Historie-schryver) gheeft dese niet openbaerlijck te kennen het ghemeyn ghevoelen der oude Joden, raeckende het Vaghevyer, ende bidden hoor de dooden / wanneer hy lib. 2 cap. 12. seght / dat de heele Joodsche ghemeynte / op't versoek van Judas Machabæus, ghecontribueert heeft / om Sacrificien op te offeren hoor de herflaghen soldaten?

Ten seften, wat de heden-daeghsche Joden belanght / die gheloooven oock een Daghevyer / ende zijn daerom oock ghewoon hoor hare dooden te bidden/waer hoor sy oordeelen de sielen verlost te worden / ghelijck hy Buxtorfius, Heluicus, ende meer andere te sien is. Munsterus schryvende op het 14. Cap. *Deuterom*. heeft sommighe van haere ghebeden op ghehaelt: onder andere: Dat sijne siele ruste, dat sijn aensittinghe sy in vrede, dat hy ligghe in vrede, dat hy slaepe in vrede, &c. Dierghelijcke ghebeden meet sijn denrgaens te vinden in haere Ceremonie Boecken, namelijck in't Boeck dat sy Machsor noemen.

Ten seventen, van de Turcken, ende Persianen die haer iyt-strecken hoor het meeste deel van Afriken, en Aken, bekent ghy selfs dat sy een Daghevyer ghe-looven.

Ten

teghen het gheopende Turckdom. 145

Ten achtsten dan. **Dit is altijd het ghevoelen ghe-
meest bande Chinesen: (welkers rijk soo groot is/
schier als gheheel Europa.) Want soo ghetuyghet ons
Joannes Gonzales de Mendoza in sijn Historie lib. 1. cap. 6.
ende 8. Sy belijden, seydt hy / datter een seker plaetse is,
in de welcke de sielen der overledenen die in Enghelen moe-
ten veranderen (dat is, komen tot het gheselschap der salig-
gher Enghelen) ghesuyvert worden van alle vleckē, met
de welcke sy besmet waeren, twelck op dat het dies te spoe-
digher soude gheschieden, sorghen daer voor, ende daer toe
helpen oock de ouders, en vrienden.**

**Item: Sy doen haeren Godts-dienst voor de over-le-
denen, ende en twijffelen niet, of dit is haer nut, ende pro-
sijrigh.**

**Item: Haere Priesters doen beloften, en Sacrificien,
ende ghebruycken andere ceremonien voor de welvaert der
dooden.**

Ten neghensten, de Japonesen, welkers Eplandt /
soo Mandello seght in sijn reyse pag. 434 ghedeylt is in
36. Coninck-rijcken / in het midden van haere gro-
te duysternissen / hebben ghesien datter nae dit leven /
een derde plaetse moet wesen daer de sielen ghesuy-
vert worden: want de Jaerlijcksche brieven upt dat
Eplandt gheschreven / verhaelen Pag. 12. 17. 18. dat sy
ghewoon sijn te singhen ende te bidden voor de ruste der sie-
len, wanneer sy de lichaemen begraven, jae dat sy oock vele
aelmoessen gheven, veel vasten, in pelgrimagien gaen, om
ruste voor de sielen der over-ledenen te verkrijghen; Sy hou-
den staende, dat dit altemael te bate komt aen de ghene, die
in't Vaghevyer ligghen, om dat sy in dit leven gheene ghe-
noeghaeme boetveerdighydt hebben ghethoont, ende lee-
ren, dat sy daer uyt niet gaen sullen, tot aldertijdt, dat sy
van alle vleckē ghesuyvert zijnde, op-vliegghen ten he-
mel.

Ten thiensten: Van de Tartaren, ende die van het
machtigh / ende wyt-uytghestreckt rijk Mogol, vinde
ick hy Merianus in Archontologia Part. 2. lib. 2. pag. 180. ende
in de beschrijvinghe van't waerachtigh Indien pag. 116. 120.
dat sy ghelooben dat de sielen der menschen naer de
doodt verhuysen van't een lichaem in't ander / in

It.

deser

deser boeghen dat de sielen van de onkuyssche ver-
hupsen in berkens / die van de grammoedighe in
leeuwen / die van de hoobeerdighe in Pantwen / van-
de gulsighe in honden / vande listighe in simmen / en-
de soo boozts / ende dat sy soo lanck blijven steken
in't lichaem van d'eene beeste / of de andere / tot
dat sy van haere blecken / ende sonden ghesupbert
zyn.

Ten elfsten. **Die van Guinea** seght Theodorus Bry in
6. parte India Orientalis pag. 40. Dat sy vele, ende wonder-
lijke ceremonien ghebruycken, in't begraven der dooden,
segghende dat de sielen niet eer in ruste sijn, tot aldertijt
dat alle de ceremonien volbracht zijn, soo zyn sy dan van
gheboelen dat de sielen niet in ruste zyn terstont nae
de doot / ende dat sy van de levende menschen / door
de boozselde ceremonien, tot de ruste konnen ghebracht
worden.

Ten twaelfsten. **Die van Pegu, van Sian, ende Tarnasse-
ra, ghelijck als Merianus verhaelt pag. 212.** zyn van opinie
datter dry plaetsen sijn naer dit leven, ende dat sommige
sielen niet en moghen voor heyligh ghehouden worden, ten
zy dat sy eerst ghewoont hebben in visschen, of voghels ofte
eenighe andere beesten, buyten twijffel om daer ghe-
supbert te worden.

Ten derthiensten. **Die van Brasil, soo de hzteben van
daer gheschreven verhaelen Pap. 400.** Stellen spysen
op de graeven der over-ledenen / ende oock haere
bedden / daer sy ghewoont waeren op te slaepen / la-
tende haer boozstaen / dat de sielen de hulpe / ende
booz-biddinghe der lebenden van noode hebben.

Ten veertiensten. **Die van Peru hebben van oudt g
kostelijcke kleedren ghelepdt in de graeven der doo-
den / meynende dat de sielen / naer dit leven konde /
ende andere onghemacken leden / waerom sy oock
het selve saerlijckx quamen heratenmen / om de sielen
te helpen / soo ghetuyght Merianus in *Archontologia P. I.
lib 2. pag. 284.***

Ten vijftiensten. **Die van het eylant Formosa, ghes-
lijck Mandello verhaelt in sijn *Persische Reys pag. 431.*
wannert jemandt ghestorben is / rechten ten cleyn
hutte-**

plaetsen, ende draghen haer derwaerts met cruycen, ende ghebeden, daer naer, onder andere ghebeden lesen wy het beghinsel des Euangeliums vanden H. Joannes: Daeghs daer naer deylen wy aelmoessen uyt voor hare ruste. Erasmus Roterodamus, seght dat hy desen Ghesant binnen Roomen ghesien ende ghesproken heeft.

Wat aengaet ten tweeden, de oude Christenen van Syrien, den H. Ephrem is gherupghe dat sy ober 14. hondert jaeren vooz de dooden ghebeden hebben: want hy citeert eenen ouden Syriacschen Leeraer / bidde / ende offer-hande doende vooz de sielen der overledenen.

Van de heden-daeghsche Syrianen, is het oock klaere want Severus Patriarch van Alexandrien, heeft in een schoon boeck alle hare kerckelycke ceremonien by een vergadert / daer hy / onder andere stelt dit ghebedt: Heere Godt gheeft haer ruste, ende eene salighe ghedachtenisse: sae haer nieuwt testament / 'twelck te Weenen in't Syriacx is ghedruckt gheweest / bindtmen op acht verscheyden plaetsen / bys hy Matthæus, twee hy Marcus, ende een hy Lucas, de Lessen die sy op-segghe vooz de sielen van de afghestorvene menschen.

Ten derden, verhaelt Osorius *lib. 3. de rebus Emanuelis fol. 107.* Van de Christenen die in Cranganor, ende Macabar wonen / dat sy in den inganck der kercke haer besproepen met wy-water / ende haere dooden begraven op de wyse vande Roomsche Catholijcken, daer naer houden sy maeltijden / ende bidden vooz de ewighe saligheydt der overledenen.

Ten vierden, de Christenen die leven in Chaldea, Medien, Assyrien, ende Babylonien, sijn van 't selve gheboeten: want haeren Patriarch met naeme Abdissu, is in't jaer 1562, tot Roomen ghekomen / zijnde een seer ondt ende gheleert man / op dat den Paus van Roomen sijn Patriarchschap soude bevestighen / ende gheraectt hebbende de heylighe Euangelien / heeft hy gheswozen / dat sy in sijn Vaderlandt bewaert wterden / ende vooz-ghelesen de Boecken des nieuwen Testaments / ende dat de Boecken der Machabeen by haer vooz waere Schryfture wterden ghehouden /

houden / ende heeft beloofst / dat sijne ondersaetelt
souden onderhouden al wat in't H Concilie van Tren-
ten, dat doe ghehouden wiert / soude besloten worden /
ghelijck als sy oock metter daet onderhielden / ende
gheloofden / al wat in alle de boozgaende wettighe
Concilien was besloten gheweest / verholghens dan het
Daghebyer / ende het bidden vooz de dooden.

Ten vijften, vande Russische, ende Moscovitische Chri-
stenen ghetuygh: Joanner Faber, eertijds Biecht-
vader van Ferdinandus den Keyser *lib. de Religione Mosco-
vitarum*, dat sy gheduerigh vooz de oberledenen bid-
den en Missen doen / om dat sy ghelooben datter een
Daghebyer is / in welcke sake / haer Religie soo groot
is / dat het meesten-deel van haer / twee-mael 'sjaers
een jaer-ghetijde doet vooz de dooden. Ende daerom
doen sy siel-missen vooz de oberledenen / om dat sy
hopen / dat sy hier dooz / een beter / ende verzoegh-
samer plaetse vooz de stelen sullen verwerben.

Hier hebt ghy by-en-twintigh verscheyden Par-
tien / van alle ghewesten des werelts / onder de welcke
alle de mindere Partien worden begrepen / gh'hebt
heel Europa daer by / upt-ghesondert eenen cleynen
hoop van Lutheranen, ende Ghereformeerde, die allegaer
ghelooben datter een Daghebyer is / ende metter daet
bidden vooz de sielen der ober-ledenen: blycke dan /
dat de gheheele werelt soo van voozleden / als tegen-
woozdighe tijden / in dese leere / ende practijcke is
ober-een-ghekomen.

Predikant.

Ons belanghende 'tis'er soo verre van daen, dat wy ons
hier door, eenighsins souden laeten beweghen, dat wy
gheerne van selfs toestaen, dat den eersten oorspronck
des Vaghevyers en voor-biddinghen voor de dooden, van
de Heydenen ghehaelt, ende by de selve gevonden moet
worden.

Antwoorde.

Indien ghy ghelesen hadt 'tghene den H Justinus *Orat. parant. ad gentes*, seght / daer soude ghy ghebou-
den hebben / dat Orpheus, Homerus, Solon, Pythagoras,
Plato, ende andere / in haere leeringhen sijn ghehol-
pen gheweest dooz de Boecken van Moyses: Jae
Clemens Alexandrinus *lib. 1. Stromat.* seght / dat Pythago-
ras sich soude hebben laeten besnijden / om dat hy
dies te lichterem toegaenck soude hebben / om te dooz-
snuffelen / de verborghentheden vande Goddelijcke
Wer / ende Prophten: doch 'tghene Plato raecht in 't
besonder / Eusebius *lib. 9. Prap. Euang. Cap. 5.* Theodoretus
lib. 1. Grecanic. affection. Augustinus *lib. 2. de doct. Christiana cap.*
28. ende *lib. 8. de Civit. cap. 9.* segghen / dat hy / upt be-
gheerte van wetenschappen veel sijn ghereyft heeft /
ende de Goddelijcke Boecken ghebouden hebbende /
daer upt ghetrocken heeft de voornaemste hoof-
stukken van de waere Religie: Du is het seker dat
Plato (soo als ghy selve bekennt) ende de andere vooz-
noemde Philosophen / het Vaghevyer hebben gheloof /
soo is het meer te dencken / dat de leere des Vaghevyers
haeren eersten oorspronck niet en heeft van de Heyden-
nen, maer wel van de oude gheloofsighe Joden, de
Wijle-men upt haere oudste Rabbijnen / die vooz
Christi komste gheleest hebben / ende oock upt het
ghemeyn gheboelen der Joden van onse tijden / bewij-
sen kan / dat sy van oudt en een Vaghevyer gheloof /
ende de stelen der overledenen hebben gheoffert / ende
gheboden. Doch dit en is de questie hier niet van
waer dese opinie eerst ghekomen is; maer de que-
stie is / of de heele gantsche werelt van alle tij-
den / in dese opinie is over-een-ghekomen: upt
mijne voozgaende oogh-blijckelijcke bewijzen, blyckt
dat ja.

Hier upt maecke ick dan mijn besluyt op dese vol-
ghende wijze.

Dit, in't welck alle Natien van alle ghewesten, en tijden
sijn over-een-ghekomen, ende noch over-een-komen, is ghe-

ghe-

ghelijck als een wet vande natuere.

Maer, datter een Vaghevyer is, en datmen voor de dooden magh bidden, hier in sijn over-een ghekomen, ende komen nu noch over-een, alle Natien van alle ghewesten en tijden.

Ergo datter een Vaghevyer is, is ghelijck als een wet vande natuere.

De eerste voor-stellinghe van dese reden-kabelinghe/ gaet vast ende seker: want ten eersten dese soo alghe-meyne ober-een-stemminghe en kan van den duyvel niet komen / niet alleen om dat sy goet is / ende de menschen stiert tot de denght / ende af houdt van sonden/ maer oock / om dat den duyvel / namelijk in stucken die de Keligie aengaen / een vader der twisten / ende scheuringhen is / ghelijck het ten allen tijden in menighe stucken vande Keligie gheleken heeft / in de welke hy niet alleen de Heydenen, Joden, en Turcken, maer oock de Christenen, ten alle tijden heeft doen twisten.

Ten tweeden. Sy en kan / onder vele natten / van de Leeraers niet komen / want daer vele natten sijn / namelijk de Chinesen, ende vele wilde menschen / die menighe eentwen booz dese tijden / noyt spraeck oft handel hebben ghehadt met soodanighe natten / van de welke sy die sonden connen leeren hebben.

Dit stuck dan / in't welck sy eendzachtelijck sijn ober-een-ghekomen / indsen het niet en komt noch van den duyvel, noch van andere Leeraers, soo moet het noodtsaeckelijck af-komen vande nature selve, dies volghens van Godt / die den Nurheur is vande nature.

De tweede voorstellinghe, dat in de leere van't vaghevyer, ende bidden voor de dooden, alle natten sijn ober-een-ghekomen/ blyckt upt mijne boozgaende bewij-sen/ want dit hebben gheleert alle de Griecken, de Romeynen, de Joden, soo oude/ als nentwe/ dit is het oudt gheboelen vande Chinesen, die booz desen menighe eentwen noyt met andere natten hebben ghehandelt; van de selve optate sijn gheweest / ende noch sijn / de Japonesen, de Tartaren die van Guinea, van Pegu, van

Sian, van Tarnessera, van Peru, van Formosa, die van Mogol, die van Turckijen, en Persien, daer't meeste deel van de werelt verhezpdt/onder de welke begrepen worden die van Thracien, Ponten, Bithynien, Phrygien, Pamphilien, Cappadocien, Cilicien, Arabien, Algiers, Tunes, Egyten, Cyprus, Assyrien, Panchaien, Hyrcanien, Carmanien, ende andere meer. Van dit selve ghevoelen zijn alle de Christenen/waer sp inde werelt ghebonden worden/te weten/ die van Abassien, van Congo, van Syrien, Cranganor, van Macabar, van Chaldéen, van Meden, van Babylonien, van Russenlandt, van Moscovien, ten laetsten van heel Europa, behalven eenighe weynighe die haer in verscheyden Secten ghedeplyt hebben.

Allegaer dese natien soo verscheyden van talen/ van kledinghe / van manieren / van plaetsen / van andere stucken rakende de Keltigie / zijn hier in ooreen-ghelomen/datter een derde plaetse is nae dit leven/daer de sielen ghesuybert worden/ende dat men hoor de selve magh bidden/offeren/oft eenighe andere werken doen/ om haer ter hulpe te komen: soo dat ick met Cicero, sprekende in een ander materie/wel magh segghen: Daer en is niet een natie noch soo wreedt / noch soo wilt / noch soo barbarisch / de welke alhoewel sp niet en weet hoedanigh het vaghevyer is/nochtang staende houdt/datter een is.

Immers hier upt volght ten eersten, dat de ghene die het vaghevyer loochenen/ende het bidden hoor de dooden verwerpen / stryden teghen het alghemeyn ghevoelen vande gheheele werelt / soo vande hoor gaende/als de teghenwoordighe tijden: maer dit is onredelijck/ergo/het vaghevyer te loochenen/ende het bidden hoor de dooden te verwerpen/ is onredelijck: 'ghene nu onredelijck is/is mede quaedt / soo is het dan mede een quade leere / te segghen datter gheen vaghevyer is / ende dat men hoor de dooden niet en magh bidden.

Volght ten tweeden, dat de leere van't vaghevyer noodtsakelijck moet goetd zijn / ende vast gaen/ welck ick aldus hoor ders bevestighe:

'Ghene van de Nature self ingheplant is / moet waer

waer

waerachtigh zijn / anders de nature soud' quaede
 zijn/ende de reden konnen bederven/ maer de nature
 in't ghemeyn ghenomen / en is niet anders / dan de
 reden selbe : wanneer dan de nature/ de reden / door
 valschedt soude konnen bederven / soo soude sy hare
 eyghen selben te niere doen / dit en kan niet wesen/
 want andersins reden/en soude gheen reden zijn/het
 het welck strijdt teghen walkanderen / eben oft se-
 mandt sepde / een mensch en is gheen mensch : soo moet
 het dan noodtsakelijck goet/ende waerachtigh zijn/
 'tghene de nature in't gemeyn/ oft de reden ingheeft/
 maer nu is bewesen/dat de leere van't vaghevyer,ende
 bidden door de dooden/en ingheven is van de nature, oft
 reden , volght dan dat die leere noodtsakelijck moet
 goet zijn/ende waerachtigh.

Predikant, Pag. 391.

Doch schoon dit in de Heydenen, Joden, en Mahometanen,
 die van de reyninghe van alle sonden, door het Bloedt *Christi*,
 niet en weten, verdraghelijck is: Soo is dit nochtans onlijde-
 lijck in den ghenen, die weten, dat *Christi Bloedt ons veynicht*
van alle sonden, en dat die, welke saligh in den Heere sterven, ru-
 sten van hare wercken, 1. *Iohan. 1. 7. Apocal. 14. 13. Diet*
Gal. 6. 8. 9. 10.

Antwoorde.

Alle de Christenen van my boven ghenoeemt / weten
 soo wel als de Ghereformeerde, dat *Christi Bloedt ons rey-*
nicht van alle sonden, dies niet teghenstaende ghelooven
 sy een vaghevyer, ende sy bidden door de dooden / om
 dat sy wel weten dat den H. Joannes 1. cap. 1. v. 8: terstont
 daer by hoeght: In dien wy segghen, dat wy gheene sonde
 en hebben, de waerheydt en is in ons niet. Hebben wy met-
 ter daet noch sonde (soo den H. Joannes updruckelijck
 seght) niet teghenstaende dat het Bloedt Christi ons
 reynicht van alle sonden? soo hebben wy noch jedt
 dat can ghereynicht worden: soo en doet dan dese
 Schryfuer-plaetsen niet een hayt te propooste/om te
 thoonen

tyoonen datter gheen vaghevyer is; ter contrarsten/sp
is meer tot ons voordeel; want den H. Joannes seght
daer by/dat wy van de sonden/die wy noch hebben/
nae de stortinghe des Bloeds Christi,conneu gherep-
nigt worden door de belijdenisse der selber. Maer het
can gheschieden/ ende gheschiedt menighmael / dat
jemandt komt te sterben haestelijck / sonder belijde-
nisse ghedaen te hebben van eenighe mindere sonden:
Ergo 'can gheschieden / dat jemandt nae dit leven
gherepniight werde van eenighe sonden/(die om hare
lichtigheyt de eeuwighe doot niet en verdienen)
van de welke hy in dit leven/ by ghebreck van belij-
denisse, niet en is gherepniight gheweest.

Wat nu de andere Schrifuer plaet se aengaet/
Apo. 14. 13. dat de ghene die saligh in den Heere sterven,ru-
sten van hare wercken, siet den text noch eens/ ghy sult
daer vinden / dat sy rusten van haren arbeydt, te weten/
die sy in dit leven ghedaen / ende onderstaen hebben:
stelt nu eens u verstant hier te werck / ende besluyt
hier uyt in goede forme / datter gheen vaghevyer is.
Simmers' tzy dat ghy stelt wercken, oft arbeydt, ghy
sult eben veel op-doen.

Predikant.

De gheleerde in de Roomsche Kercke weten seer wel, dat-
se voor haer vaghevyer gheen bewijs en connen voortbren-
ghen uyt Godts Woordt.

Antwoorde.

Dit is sinners' opentlijck gheloghen: Want Bel-
larminus wordt gherekent onder de gheleerde vande
Roomsche Kercke, ende nochtans hy bewijst het vaghe-
vyer *Lib. 1. de Purgat. cap. 4. 5. 6. 7. 8.* met neghen verschey-
den Schrifuer-plaetsen. Franciscus Fevardentius Theo-
logant van Parijs / in *Theomachia Calvinistica Lib. de
Purgatorio*, bewijst het selve met vijf-en-sestigh Schrif-
tueren: en durft ghy noch segghen / dat de gheleerde in
de Roomsche Kercke wel weten datse voor haer vaghevyer
gheen

teghen het gheopendē Turckdom. 155
gheen bewijs en connen voortbrengchen uyt Godts Woordt?

Predikant.

De historie van den Jesuit *Coton*, is vermaert, en welbekent. Hy gaende, 100-men seydt, nae eene besetene vrouwe, *Adriana du Tresnes* ghenacmt, om uyt haer den duyvel uyt te drijven; hadde 72. vraghē, die hy voorghenomen hadde den duyvel voort te houden, aengheteckent op een papierken, 'twelck hy onvoorsichtigh in een gheleent boeck, leerende de verborghentheden van die grouwelijcke kunst, hadde laten ligghen, en in 'twelck het, nae dat het aen den eyghenaer was weder-ghegheven, is ghevonden, ende soo aende werelt ghemeyn ghemaect, op den wegh ontviel, onder die, wordt oock dese ghevonden: *Welcke de duydelijcke Schrifstuer-plaetse was om het vaghevyer te bewijfen.*

Antwoorde.

Wat meynt ghy dat wy dit bezhael moeten aen-
nemen als Evangelie? Ick twijffele seer aen de waer-
hepdt/om die swil dat nientghe/soodanighe praetjes
ghekomen zijn uyt den koker van uwe Predikan-
ten / die-men hebonden heeft balsch ende versiet te
zijn. Doch ghenomen het waer soo / dat *Coton* dit
heeft willen af-bzagghen; wat wilt ghy hiet npt be-
sluyten? dat *P. Coton* meynde dat wy gheen bewijfen
en hebben / om ons vaghevyer te bebestighen npt de
Schrifture? in der waerhepdt / ghy en siet niet booz-
der als uwen neuse langh is: want *Coton* meynde
den dubbel te bzagghen nae de duydelijckste Schrifstuer-
plaetse, is het nter soo? wel aen / de ghene / die nae de
duydelijckste wilt bzagghen/gheeft hy niet opentlijck te
kennen/datter andere meer Schrifstuer-plaetsen zijn
die duydelijck legghen booz't vaghevyer? Seght ghy
dat sae? soo wist dan *P. Coton* wel / datter meer als
eene duydelijcke Schrifstuer-plaetse was / tot bebestinghe
van't vaghevyer. Seght ghy dat neen? soo en herstaet
ghy nter/wat superlativus gradus is: want die/by exem-
pel/ bzagghet nae den rijcksten koopman kan Antwer-
pen,

pen, die hout het daer voor/ datter meer andere rijke moeten wesen/ boven den welcken/ de ghene/ daer hy nae vzaeght/ uytsteect in rijkdommen. Alsoo dan/ P. Coton vraghende na de duydelijckste Schriftuer-plaetse, om't vaghevyer te bewyisen/gaf te kennen/datter noch andere waren / die het vaghevyer duydelijck kosten bevestighen; dien volghens en sie ick niet/wat ghy uyt dit praetse besnyten wilt.

Predikant.

P. Coton wiste wel, ghelijck *Petrus à Soto* oprechtelijken be- kent, *Leet 1. de Purgat* dat de Schriftuer-plaetsen, die van hare leeraers worden ghebruyckt, minder duydelijck, minder crachtigh zijn, en minder dienen om te bewyisen, en dat men der-halven die niet en moet ghebruycken, om het vaghevyer te bewyisen.

Antwoorde.

De ghene die minder rijk is/ als den rijksten/ en laet daerom niet rijk te zijn: alsoo oock de Schrif- tuer-plaetsen die minder duydelijck zijn voor het va- ghevyer, als de duydelijckste, en laten daerom niet duy- delijck te zijn.

Ten anderen, ghy hebt *Petrus à Soto* groot onghelijck ghedaen/ wanneer ghy sijne woorden maer ten deele hebt voorgehelt: want desen man redent aldus: Onse Partije, seyd hy/ komt ons Schrifturen af- vraghen/ tot bevestinghe van't vaghevyer, ende wanneer wy haer die voorzstellen / sy verdræpen de selve / te weten tot eenen anderen sin / en dan comen sy roe- pen / dat wy gheene Schriftuer-plaetsen en hebben. Wat wonder/ de wijle sy de plaetsen/ die oprecht wa- ren/ verdræpen/ende door hare eyghensinnighe uyt- legghinghen verbalschen? sullen wy ons dan moe- ten houden aen haere verklaringhen / ende niet aen die van de Kercke/ de welcke den pilaer, ende vastigheydt der Waerheydt is, ende teghen de welcke de poorten der hellen niets en vermoghen?

Pre-

Predikant.

Joannes Fischerus *Art. 18. contra Luther.* bekent oock datmen niet can bybrenghen een eenighe Schrifture, die een ander soud' connen dwinghen, hy wilde oft hy wilde niet, om het vaghevyer te belijden.

Antwoorde.

Item noch eens gheloghen: want om niet te segghen / dat het moet wesen *Articulo 27.* ende niet *18.* (want in desen Artikel en heeft Fischerus niet een woort daer van) hoorz syne eyghen woorden: Maer dat hy beelsins het vaghevyer uyt Schrifture / soo sy van de oude Kercke verclaert wordt / hadde bewesen / nae dat hy ghesepdt hadde: Niemandt en can twijffelen, oft de waerheydt van't vaghevyer, wordt in de Schrifture vervat, en can daer uyt bewesen worden. Item: Ten is niet ghelooftijck dat het vaghevyer uyt Schrifture niet en can bewesen worden. Maer andere dierghelycke spreken meer / stelt hy ten laetsten / teghen den hartneckighen Luther, die woorden / die ghy heel schandelijck hebt verkeert / ende verbalscht / de welke lypden aldus: Alhoewel het misschien by de handt niet en is, een eenighe Schriftuer-plaetse by te brenghen, die eenen hartneckighen dwinghe, hy wil, oft niet, om't vaghevyer te belijden. Siet ghy hier uwe valschedt niet voor de ooghe: ghy hebt berweghen dit woordken (misschien) ende in de plaetse van dit woordken (hartneckighen) hebt ghy ghestelt [een ander.] Ick segghe mede met Fischerus, ende wie en sal het niet segghen? dater niet een Schrifture is die eenen hartneckighen soud' connen dwinghen, om't vaghevyer te belijden; want schoon de Schrifturen claerder waren als't licht van den middagh / soo en salmen noyt soodanigh een mensch konnen dwinghen / die niet hartneckigheydt, oft de selve loochent / oft wederstaet / oft verkeert / oft verdraept naer sijn eyghen vernuft; in dier voeghen / dat men dit niet alleen segghen kan van het Vaghevyer, maer van alle

alle de andere stucken des Gheloofs. Ten is dan Fischerus niet/die seght/ dat het Vaghevyer uyt Schrif- ture niet kan bewesen worden / maer dit zijn de woorden van Luther, die hy booz uyt stelt / leest hem wel / en ghy sult u hier wederom oibertuyghen vanden van leughen. Stelt uwen byl op / ende ghy sult hy Fischerus vinden dese woorden: Uyt dese Schrifturen blijkt, datter een Vaghevyer is. Item: Uyt dele Schrifturen samen ghevoeght, en twijffelen wy niet, oft het gheloof des Vaghevyers can bevesticht worden aen een jeder mensch, die niet gantschelijck hartneckigh en is. Item: Aen een jeder blijkt datter een Vaghevyer is, midts hy niet gantsche- lijk hartneckigh en zy. Ende als ghy dit / en al het boozgaende sult ghelesen hebben in Fischero selve/ ende niet in Kemnitius, oft andere / gaet dan eens in uwe consciencie / ende seght: Ick hebbe den Heere gheson- dight, en maecke een booznemen van booztaen niet meer te lieghen.

Predikant.

Was den Cardinael Perron, de welcke sich betuyght te twijffelen, oft het een dadelijck, dan oft het maer een meta- phorisch, ende oneyghentlijck vyer was, met welcke woor- pen hy ghenoechsaem te kennen gheeft, dat hy gheen Vaghe- vyer en gheloofst, maer ick meyne niet, dat hy te Roomen soo soude hebben durven spreken.

Antwoorde.

Als ghy u wilde bemorpen met te schrijven teghen de Catholijcken / dan moest ghy immers te horen weren/wat sy ghelooben/dan en soudt ghy soo blin- de slaghen niet doen: weet dan/dat het hy ons gheen stuck van't gheloof is/datter waerachtigh vyer in't Vaghevyer is / ghelijck ghy sult konnen vinden hy Suarez Tom. 4. in 3. Part. disp. 26. Sect. 2. De sake, seyd hy / en behoort niet tot de gheloof-stucken. Soo leert oock Petrus Sotus Lect. 2. de iurgat. Daer hy seyd: Men disputeert hoedanigh dit vyer is, oft het materiael is, oft van welcke
hoc-

teghen het gheopende Turckdom. 159

hoedanigheydt : Van het welck *Augustinus* mede ghetwijffelt heeft, en heeft gheseydt, dat het moest ondersocht werden : Van vele wordt ghelooft, dat het een materiael vyer wesen sal, maer dit is alleen waerschijnlijk. Dit moest ghy te hozen wel ondersocht hebben/eerghy den *Cardinael du Perron*, beschuldighde van ongheloof rakende het Vaghevyer : want 'ten volghet gheen sing niet. Du Perron, heeft ghetwijffelt offer waerachtigh vyer is in't Vaghevyer, ergo hy heeft te kennen ghegheven, datter gheen Vaghevyer en is : want wat anders ist te twijffelen aen de maniere / die noch niet vast ghestelt is / ende wat anders te twijffelen aen de substantie self van de sake die moet ghelooft worden: de substantie is vast / wat de maniere aengaet / daer is niet veel aen ghelegghen / want soo ghelooben wy allegaer datter verrijssnisse des bleschs is / maer wte sal precies segghen op wat maniere de selve gheschieden sal ? soo ist mede van vele andere stucken: ondersoect dan op een ander tijdt beter / wat de *Catholycken* ghelooben / eerghyse beschuldighet van ongheloobigheydt.

Predikant.

Den Bisschop *Castellanus*, seyde in sijn volle Lijck-oratie; die hy dede over de doot van *Franciscus* Coninck van Vranckrijk, dat den Coninck soo wel ghelooft hadde, dat hy recht nae den Hemel was toe-ghegaen, waer over als hem vande *Sorbone* te Parijs wierdt maeyte aenghedaen, soo seyde een ander, als voorsichtigher willende sijn, dat hy daer eens mocht aenghegaen sijn, om in't voor-by gaen een dronck alleen te doen, alsoo de Coninck van soo een vlogghe gheest altijdt gheweest was, dat hy noyt op een plaetse en konde ver-toeven. *Thuanus lib. 3.*

Antwoorde.

Wat doet dit al te propooste ? hadt ghy *Thuanum* selver ghelesen / ghy soudt hebonden hebben / dat hy dit houdt booz een klucht / om de vanden / ende benijders van *Castellanus*, den mondt te stoppen/ende
upt

niet te lachen / de wijle sy ten onrechte desen Bisschop (den welken een weynigh te bozen Thuanus seght gheweest te sijn / een man uyt-stekende in manierlijckheydt, ende gheleertheydt) beschuldighden / als of hy niet en gheloofde datter een Vaghevyer is : Ick hebbe u te bozen ghesonden tot Suarez, en Sotus, twee groote Theologanten / nu mooght ghy eens by gaen by Camer-speelders, en Guychelaers, om te bozen wat sy u op dese klacht sullen antwoorzen.

Predikant.

Ioannes Fischerus, een Paepsch Bisschop in Enghelant *Contra Luth. Art. 18.* bekennt selve dat eenighen tijdt het Vaghevyer is onbekent gheweest, en dat dat de reden is, waerom de Aflaten gheen ghebruyck hebben ghehadt in de eerste Kercke: Want als men 't Vaghevyer wegh neemt, soo en zijnder gheen Aflaten, die met goet gheltd moeten ghekocht worden, van nooden.

Antwoorde.

Indien ghy soo kloeck waere in't argumenteren / als ghy zijt in het lieghen / uws ghelijck en quaemer niet niet.

'T is / voor eerst gheloghen / dat de Aflaten moeten ghekocht worden met gheltd.

Ten tweeden, is het gheheufelt / dat Fischerus seght dat de Aflaten gheen ghebruyck en hebben ghehadt in de eerste Kercke: ter contrarien hy seyd / dat hee ghebruyck der selver alderoudst is gheweest by die van Roomen, soo als men kan verstaen byt de Statien, die in de stede seer ghefrequenteert worden.

Predikant. Pag. 393.

Daerom heeft eenen Martelaer sijn leven moeten verliezen, om dat hy eens het Vaghevyer, des Paeps keuken hadde ghenoeemt: wantse goede sorghe draghen, dat dit vyer niet uyt ghebluscht, maer in sijn behoorlijke hitte ghehouden werde,

teghen het gheopende Turckdom. 161
werde, als wel wetende, dat soo langh haeren pot wel sal
koken, ende haer keuken rooken, als die vyer wel brandt.

Antwoorde.

Wat van dien schoonen Martelaer is / laet ick
daer / ick kan't qualijck ghelooben; maer ick en kan
niet bedencken waer ghy dese soo subtyle / ende bon-
dige argumenten mooght haelen; dat ghy soo wel
mocht staen op een schouw-plaetse / als ghy staet op
den Dzeck-stoel / ghy soudt beter uwen kost konnen
winnen met gupchelen / als met predicken. Doch
't is u te vergheven / want ghy en hebt niet meer ver-
standt / dan Godt u ghegheven heeft: dit doet mi
leedt / dat ghy dat arm slecht volckse van Purmerlandt,
met soodanighe scherp-sinnigheden ver stelt / ende
berblindt: want wat de reste van Hollandt aengaet /
ick en twijffele niet / oft sy lachen u uyt.

Predikant.

Evenwel sluyten de Paus-ghesinde stil-swijghens het Va-
ghevyer uyt, alse volghende de voetstappen van de Oud-
Vaders, in haere Catechismen, ende andere boeckskens van
devotie, den menschen alleen vier uystersten in-scherpen, te
weten, de Doodt, Oordeel, de Helle, ende de hemelsche heet-
lijckheydt: Hier mede is het Vaghevyer uyt-ghemonstert,
want indien der maer vier uystersten des menschen zijn, ghe-
lijck sy met waerheydt leeren in alle haere Catechismen,
waer toe dient dan dat vijfde, te weten het Vaghevyer?

Antwoorde.

Ick moet u doch een braeghe voor-houden: Seght
mi dan: Hoe veel uystersten des menschen telt ghy-
lieden? telt ghy'er meer als vier? Soo ja? soo leert
ghy hier in teghen de waerheydt, want ghy seght / dat
wy met de waerheydt leeren datter maer vier uystersten
zijn. Soo neen? welke zijn die vier? Ghy seght:
De Doodt, het Oordeel, de Helle, ende de hemelsche Heer-
lijck

lijckheydt. Nu vraegh' ick voorders: Wat verstaet ghy dooz dit woordcken Oordeel? verstaet ghy daer dooz het ghemeyn Oordeel alleen / oft het besonder Oordeel alleen / 't welck verstonde gheschiedt naer de doodt / soo den H. Apostel segt t *Hebr. 9. 27.* Ghelijck het den menschen gheset is eenmael te sterven, ende daer naer het Oordeel: waer op inten Bijbel *Num. 74.* seght: Een oordeel van elck in 't bysonder verstonde nae de doodt, ende van allen in 't ghemeyn hier naemaels ten uystersten daghe. Ofte wel / verstaet ghyse alle beyde? Verstaet ghy het Alghemeen Oordeel? waer blijft dan het Besonder? is dit mede gheen uysterste? Verstaet ghy het Besonder Oordeel alleen? waer blijft dan het Alghemeen? moet dit dan niet ghestelt worden in het ghetal der uystersten? Verstaet ghyse alle beyden? soo zynder dan byf uystersten / te weten / de Doodt, het Besonder Oordeel, het Alghemeen Oordeel, de Helle, ende den Hemel. Hoe seght ghy dan / dat wy met de waerheydt leeren datter maer vier uystersten zijn?

Ghy sult my segghen / Besonder, ende Alghemeen Oordeel, moet ghenomen worden by maniere van een sake / om dat onder dit woordcken / Oordeel, soo wel begrepen wordt het Besonder als het Ghemeen. Seer wel / maer noch en kan ick niet sien / hoe daer gheen vijf uystersten zijn; want 't is seker / dat het Besonder Oordeel verscheyden is van 't Alghemeen. Doch laet ons nu nemen dat dese twee / onder dit woordcken / Oordeel, verstaen worden: Alsoo seggh' ick / dat onder dit woordcken / Hemel, oock kan verstaen worden / het Vaghevyer; want alhoewel de ziele die in 't Vaghevyer zijn / Godt noch niet en aenschouwen / soo is 't noch ang dat sy daer van soo seker zijn / ende haer soo voeghen naer den wille Godts / datmen segghen kan / dat sy staen booz den in-gangh des Hemels: oersulchs ghelijckmen kan jemandt / die vast booz de poorten van Antwerpen staet / wel magh segghen / dat hy t' Antwerpen is / hoewel hy daer noch niet binnen en is; alsoo maghmen / op eene seker maniere / segghen van de ziele in 't Vaghevyer, dat sy saligh zijn / ofis in den Hemel, inchoative, alhoewel sy noch niet binnen en zijn. Hier

teghen het gheopende Turckdom. 163

Hier teghen en doet niet / dat sy noch in pijn en de smerten zijn ; want indien wy uwe Martelaersboecken ghelooben / daer zijnder van uwe ghesintheydt gheweest / die levendigh staende in het byt / ende verbolghens lydende onberdrazghelycke tormenten / nochtans soo obergoten waeren van brynght in haer ghemoet / dat sy metter daedt in den hemel schenen te wesen ; dencht het selve van de zielen in't Vaghevyer.

Woch 't en is niet van noode hier toe te komen : Wy leeren dan met de waerheydt datter maer vier uitersten zijn : twee die aen alle menschen, niet een uytghenomen / moeten nootsakelijck overkomen / te weten de Doodt, ende het Oordeel ; twee die wesen sullen sonder beranderinghe / ende eeuwelijck daeren, te weten / de Helle, ende den Hemel : In dit gheraken kan het Vaghevyer niet ghestelt worden ; want 't en is noch eeuwigh, noch booz alle menschen, maer booz sommighe : Oversulckx / daerom en wordt het Vaghevyer van ons niet gantschelijck uytghemonstert / alhoewel het niet ghestelt en wordt in't ghetal der uitersten.

Predikant.

Hier by komt dat haere formulieren, om de stervende te troosten, redenen voor stellen teghen de doodt, ende desselvs smerten, maer alsoo niet teghen de tormenten des Vaghevyers.

Antwoorde.

Wat wilt ghy spreken van een sake die ghy noch en weet / noch en verstaet ? Indien ghy onder usschen ghesien hadt / hoe de Priesters de stervende menschen by-staen / ghy en soudt soo los niet ghepraet hebben : Weet dan / dat wy de stervende menschen / met het bedienen van 't H Sacrament des Atracrs, met 't H. Oliessel, met verschepde ghebeden / met exempelen / Schyfturen / ende beweegh-redenen / verstercken

ken teghen de aenstaende doot/ende haere smerten/
ghelyck het de reden oock uyt-wijst; jae/ dat wy de
selve niet en sullen verlaeren/ tot dat sy haren gheest
hebben ghegheven/ soo als een ghetrouw Herder
moet doen. Doch wat het Vaghevyer aengaet/ hier
en zijn gheene troost-redenen van noode (want nie-
mandt weet/ oft hy metter daedt in't Vaghevyer sal
gaen) maer verschepde middelen/ als van berouw,
van hope, van liefde, van gheloove, van verduyghyde,
van Aflaeten, om te voldoen booz haere blecken/ eer
sy komen te sterben. Dese middelen worden haer
aenghedient van de Priesters/ met goede vermae-
ninghen/ dat sy de smerten der sieckre sonden verdrin-
ghen tot voldoeninghe van haere straffen/ op dat
Godt de selve van haer niet en soude af-epfchen in't
Vaghevyer. Wat begheert ghy noch meer?

Predikant. 394.

Dat de Papisten het Vaghevyer een bulleback achten, al-
leen om het ghemeen volck vervaert te maken, blijkt, on-
der andere, oock hier uyt, dat in de *Lijck-oratie* over een ghe-
storven Cardinael, gheen ghewagh altoos ghemaect en
wordt des Vaghevyers, maer alleen der helle.

Antwoorde.

Ick houde dit wederom booz een grobe leughen/
tot alder-tydt dat ghy wy breeder bescheedt gheeft/
ende den Xurhen aentwijst met Boeck, ende Capittel,
daer dit ghesepdt wordt. Ick gheloobe dat het er-
ghens eenen Du Moulin sal wesen/ ofte eenen Hospinia-
nus, twee groote lasteraers/ ende leughenaers.

Predikant.

Sy begheeren in de ghebeden voor de dooden, dat Godt
de zielen verlosse van de helsche pijnen. *Bellarmin. lib. 2. de
Purg. cap. 54*

Ant-

Antwoorde.

Stet hier ober de antwoorden van Bellarminus ende
wyst ons aen/ waer hy ghemist heeft.

HET III. CAPITTEL.

Van de Pelgrimagien.

Predikant. Pag. 452.

OP dat Mahomet in des te grooter achttinghe, ende eere, by
sijn aenhanghers, ende der selver toekomende gheslachte,
soude moghen zijn, ende blijven, soo heeft hyse belast
pelgrimagien te doen naer sijn graf.

Antwoorde.

It is waer: Ende de ceremonien die sy tot desen
eynde ghebruycken / ende van u door ghestelt wor-
den / zijn verschapden / ende wel bekend.

Voor eerst. Het graf van Mahomet is teghentwoor-
diggh te Mecca, een stadt van't ghelukkigh Arabien, be-
staende in ses duysent huysen / ende omringht met
hooghe steyle bergghen / in de plaetse van vesten. Tot
dit graf ende stadt / is sulck een gheloop van men-
schen / dat alle jaeren haer alleen vut Egypten daer nae
toe begheuen / twaelf oft vijstchien duysent Pel-
grims / om daer te offeren / ende haeren dienst te
doen: Iae / Cleonardus seght / dat alle jaeren vut alle
ghedeelten des wereldts derwaer is souden gaen in
pelgrimagie / ses-mael hondert duysent menschen /
oft indien der soo veel niet en zijn / soo segghen de
Mahometanen, dat dit ghetal van de Enghelen / die de
Pelgrims verghefeschappen / soude verbult wor-
den. Dese Pelgrims / soo als Bernardinus Surius ver-
haelt in sijn vertreckenden Pelgrim *lib. i. cap. 53.* zijn vter
maenden op den wegh / ende lyden groote onghemack-
en /